

Penitents legals

Azucena Climent, alzirenya, de 57 anys, té una cicatriu rectilínia en la part inferior d'un braç, des de la mà fins al colze. Se la va produir ella mateixa fa 12 anys i mig, quan la Ribera era una Atlàntida de fang, i les aigües de la presa de Tous van desolar la comarca. Azucena es va refugiar amb el seu marit i un matrimoni d'edat avançada a la muntanya, lluny de sa casa i del poble d'Alzira, que quedava ofegat i desfet. Allí, nerviosa i perduda, va ajudar el seu home a tallar llenya per a escalfar-se, amb tan mala fortuna que la serra mecànica que empanyava se li va descontrolar i li va penetrar pell, carn i os. Recorda bé el rrrrrr del motor de la serra, la sang i la polpa del braç, l'espant, l'aigua i la merda purulenta de les clavegueres que foren el seu pa d'aquells dies.

L'enorme ferida física s'ha tancat, però no així la que travessa el seu interior. Les desagradables sorpreses que envolten l'inacabable judici de Tous no li permeten el desenvolupament d'una crosta mental. El seu marit, Antonio España, té podrits els ossos i cap especialista pot eliminar el degoteig líquid que destil·la el seu esquelet i el seu esperit. Fa sis anys que està incapacitat per a qualsevol tipus de treball. Azucena Climent, com al voltant de 35.000 persones, ho va perdre tot a la *pantanada* del 82. La seua pescateria es va convertir en un forat pudent i sa casa en un record. Han patit embargaments i pot sentir el gust de les seues entranyes a la gola quan plou al carrer: "Altra vegada, no, Senyor", impreca al déu de la pluja. Es dedica a sobreviure i creu que la justícia no li dóna el que és de llei. Ella forma part del grup de 4.000 damnificats agrupats en les associacions Afiva i Apemeda que es presenten com a part acusadora en la quarta vista oral del judici de Tous que se celebra a l'Audència de València i que no han acceptat les indemnitzacions previstes pel Govern en un Decret Llei de 1993, per considerar-les insuficients. Una nova etapa ha començat en el procés. Els afectats, l'afronten amb desànim i escepticisme. Però amb una resolució que els empena a seguir, segons Azucena, "fins al final, vinga quan vingui".

El desprestigi judicial. El procés de la vergonya. Així qualifiquen tant inculpats com damnificats el judici de Tous. La primera vista oral es va celebrar el 1987; la segona, el 89 i la tercera, el 93. La intervenció en la

Uns han vist morir familiars abans que pogueren cobrar cap indemnització estatal. Bona part, han passat per mans del psiquiatre des del 1982. Molts no han aconseguit refer la seua vida. Són els damnificats de Tous: la quarta vista oral d'aquest procés va començar la passada setmana i ja s'invoca el fantasma d'una nova suspensió.

qüestió del Tribunal Constitucional ha permès que ara en comence la quarta. Decisions judicials inversemblants, recursos a tribunals superiors que han desestimat decisions preses en l'Audiència de València, canvis en el banc dels acusats i tot tipus de complicacions han convertit Tous en l'assignatura pendent de la judicatura estatal. Primer en foren quatre, els inculpats. Després, cinc. Avui en són tres. La passada setmana declararen els enginyers de la presa que va inundar la Ribera, desbordada per la gota freda, Salvador Madrigal i Jesús González Marín. Juan Sancho-Tello, comissari d'Aigües del Xúquer en el moment de la pantanada, es va negar a declarar, a instàncies del seu germà i advocat, Jesús Sancho-Tello. Segons aquest, "tot aquest judici és absurd, i ja és hora que el tribunal ens done l'absolució." Juan Sancho-Tello, a diferència dels altres dos inculpats, no està acusat pel Ministeri Fiscal, només per l'acusació particular, que representa Afiva i Apemeda. La vista s'ha deturat ara fins el dia 20 de febrer, quan començarà la fase pericial i hauran d'acudir a declarar uns perits europeus que, a instàncies dels damnificats, han revisat la presa durant els últims anys. La tesi d'aquests perits és que la presa de Tous era molt imperfecta i que en cap moment podia afrontar una gota freda. L'estat, per tant, ha d'assumir les despeses provocades pel caos desencadenat pel seu trencament. La teoria dels perits de la defensa és que la presa estava en bones condicions i que el desastre de Tous fou una catàstrofe natural provocada per un diluvi que eximeix l'estat de la responsabilitat directa. És a dir, *pantanada* contra riuada.

I aquí arriba un nou problema: als perits estrangers, els deuen 40 milions de pessetes que els damnificats volen que pague el Ministeri Fiscal. Si no cobren, els perits no declaren, i el judici s'hauria de suspendre. Però el Ministeri Fiscal diu que, per avançat, sense un veredict del tribunal, l'estat no té per què assumir aquestes despeses. No obstant, segons el president d'Afiva, Xavier Sierra, "l'estat sí que ha assumit les despeses dels 60 perits que han col·laborat amb la defensa" (i és que la defensa, al cap i a la fi, representa a l'estat). Els advocats de l'acusació particular, Amadeo Pérez i Artur Terol, no avancen esdeveniments pel que fa a la possible suspensió del judici i opten per "esperar a veure què hi diu el Ministeri de Justícia." Pérez i Terol són els dos lletrats que queden com a

representants dels damnificats, perquè José Ramón Casabó, el catedràtic de dret penal que dirigia l'actuació de l'acusació, va morir el passat agost, sense poder arribar a saber el resultat del judici. La defunció de Casabó caldria afegir-la al 7% de damnificats que han mort en aquests últims anys desitjant cobrar: són les morts de l'espera. Com la d'Antonio Carrillo, d'Alzira, batallador incansable amb Afiva i Apemeda que va morir fa uns mesos sense veure cap compensació. Durant la *pantanada*, ell va protagonitzar un bon nombre de rescats amb una Zodiac i un equip de radioaficionat. El seu fill, Antonio, que amb to romàntic recorda que la primera vegada que va entrar a casa dels pares de la seua nòvia alzirenya va ser la nit més forta d'inundació (amb la barca del seu pare), assenyala: "ho perdérem tot, haguérem de començar del no res. Per això abandonar ara el judici seria impropï de mi i de mon pare. L'herència seua és continuar lluitant." Així pensa també Sergio Marín, secretari general de les associacions pro-damnificats, que va perdre el seu pare el 31 de desembre passat, "a la pèrdua del meu pare, he d'afegir que ell no podrà veure mai el final d'aquest procés, pel qual ell no va deixar de lluitar. Segurament, els damnificats hauríem d'haver estat més contundents en els nostres moviments.

La làpida de la tomba de Carmen Hernández. Aquesta jove de Carcaixent va morir per salvar de la pantanada la seua germana. Als morts de la inundació, cal afegir en la suma de desgràcies fatals els suïcidis i les morts produïdes per malalties derivades del desastre del 82. Un gran nombre de damnificats han anat morint també al llarg dels últims anys sense cobrar cap compensació, a mesura que transcorria l'etern judici de Tous.

Es burlen de nosaltres i són in comptables els casos com els de mon pare que han passat l'últim tram de la seua vida sense un duró i sense parar de bregar." Unes morts que han de sumar-se a les nou oficialment provocades per la *pantanada* (com l'esgarrifós ofegament a Carcaixent de la jove Carmen Hernández, que va morir atrapada per salvar la seua germana) i a les més de 30 que en els mesos següents es varen donar a la comarca en concepte de suïcidis i malalties físiques i nervioses relacionades amb el desastre. És el cas de l'alzireny Juan López, que 9 dies després de la destrossa va morir de melangia i pesar, o el d'algunes parelles grans trobades ja cadàvers que pel que sembla no importaren a ningú, o el del veí de Carcaixent que es va enverinar en veure que la seua vivenda era un clot de tarquim.

La llista, per descomptat, és tan confusa com tots els fets connectats a Tous: no s'ha fet mai un cens rigorós de les víctimes. Ni tampoc del desgavell econòmic ocasionat, perquè varen tancar un bon nombre d'empreses en aquell temps, i d'altres es varen traslladar. Avui, la comarca té una de les taxes més altes d'atur del País Valencià.

Lluita moral. Plorar sang. Aquesta és l'expressió més comuna que utilitzen els damni-

"Aquest judici està putrefacte"

RAFA GIL

"El Govern no vol una altra cosa que abandonem."

Xavier Sierra i Josep Alapont són, respectivament, presidents d'Afiva i Apemeda. Darrere seu, hi ha 4.000 ànimes amb set de compensació. Són el mascarò de proa d'un galió amb molts anys d'accidentada navegació.

—*Per què no varen demanar els serveis de perits de l'estat espanyol per a revisar la presa, cosa que hauria abaratit les seues despeses judicials?*

—XAVIER SIERRA: Perquè no varem poder. Tots els perits de l'estat amb qui parlàrem s'hi varen negar. No tinguérem més remei que buscar tècnics europeus.

—JOSEP ALAPONTE: És la trampa d'aquest procés, que és un judici car. El Govern no vol una altra cosa que abandonem, que ens arruïnem, que tirem la tovallola. Però no ho aconseguirà.

—*Però vostès no volen pagar els perits de la seua butxaca. I si no cobren, no acudirán a declarar i no hi haurà fase pericial el dia 20. Amb el que el judici s'hauria de suspendre, perquè no constarien les declaracions d'aquests professionals. I encara hi hauria més motius per a l'abandonament.*

—X. S.: Aquí tenim una gran paradoxa. El ministeri fiscal ha demanat que declaren els perits per a continuar el judici. I ara diu que l'estat no els pagarà. Podrà el sistema aguantar una nova aturada d'aquest procés? Podrà aguantar un nou escàndol? Ho dubtem. A tot allò dels GAL, la corrupció, la brutícia governamental, s'hauria d'afegir, de nou, el cas Tous. Ni el partit ni la jurisprudència estatal estan en situació d'afrontar aquesta vergonya. Confíem que es prenga la decisió que correspon, que és pagar els perits, de la mateixa manera que l'estat s'ha gastat 600 milions de pesetes amb els 60 perits contractats per la defensa.

—*La majoria dels damnificats es mostren reticents davant d'aquesta nova vista oral. Vostès, d'alguna manera, són els que han de convertir el seu desànim en força. Com se senten davant d'aquesta nova vista?*

—J. A.: Com se sentiria algú davant de matèria putrefacte. Perquè aquest judici està putrefacte, desprèn molt mala olor. Quan parlem de culpables hem de fer una clara referència al PSPV i al PSOE en general, incidint especialment en el president Joan Lerma i en Francisco Granados, delegat del Govern al País Valencià. Ens ha utilitzat a tots políticament, des de la UCD, que estava en el poder quan la *pantanada*, als socialistes, que han manipulat tota classe de ressorts perquè passàrem per aquest calvari. Més que desànim, hi ha recel, però no deixarem de lluitar ni un minut. Serem nosaltres els que veurem el final del PSOE i no al contrari.

J. M. O.

ficats per relatar la situació per la qual han passat molts d'ells des de la *pantanada*. Per exemple, l'apliquen quan conten la història d'una dona d'Alzira que es va desfer les mans en dos monyons de formes de llevar fang per a recuperar els mobles. És encertada aquesta cruel metàfora, si la revisem. Les llàgrimes fan referència a l'aigua, i la sang a la densitat emocional necessària per afrontar una espiral legal embullada a conseqüència d'un cataclisme ja de per si sagnant.

Fina Damià empra sovint aquesta expressió. El primer dia de l'última vista oral, el jutge que presidia la sala la va fer fora per entendre que ella havia gesticulat grollerament quan l'enginyer Salvador Madrigal hi declarava: "no podia suportar tanta mentida. El senyor Madrigal deia que tot estava bé, que la presa era perfecta, i que no sabia si era al judici en qualitat d'inculpat o de què", diu. Fina va perdre el seu taller d'aparells per a collir taronges a Benimuslem al 82, i, com els altres associats d'Afiva i Apemeda, es nega a acceptar les compensacions del Govern, que considera "almoines per tapar-nos la boca davant d'una injustícia". Molts damnificats sí que les han acceptades, probablement més de 30.000. Sobretot gent gran que, davant de la desconfiança i el camí tortuós que caracteritzen la marxa del procés, han preferit cobrar el que siga abans d'embolicar-se en un conflicte legal que podria resoldre's quan ells ja seran morts. No obstant, les indemnitzacions governamentals tenen una particularitat: a més a més de ser baixes, obliguen el receptor a pagar en un termini de pocs mesos els préstecs concedits pel Banc Hipotecari (propietat de l'estat, i que va donar préstecs als damnificats amb els corresponents interessos). Així, molts dels afectats es troben en una situació demencial: si accepten les indemnitzacions, encara hauran de pagar més diners a l'entitat financera que els que han rebut.

Coincidint amb molts dels afectats, Fina afirma que "aquesta és una lluita política, on el Govern vol cobrar siga com siga la quantitat que va prestar. Els governants socialistes valencians ens han utilitzat electoralment, promentent-nos-ho tot quan arriben eleccions i oblidant-nos quan passen. Al País Basc i a Catalunya, els governs autonòmics han resolt els conflictes d'aquest tipus amb rapidesa. Aquí, es dobleguen als dels desitjos de Madrid." Fina Damià, enmig de la desgana de molts afectats, desprèn una empena furiosa: "Ens hi hem de deixar cada gota de suor. Si ens enfonsem, ho farem tots plegats, com els del Titànic. Però l'estat no podrà arruïnar el nostre honor." Aquesta dona va estar anys en mans de psiquiatres per combatre la por i les terribles depressions provocades per la *pantanada* i el canvi de vida (de tenir l'existència

assegurada a haver de començar sense cap patrimoni) a què es va veure abocada: "els psiquiatres em varen fer un transplantament de cervell, n'estic segura. Ara em trobe més forta que mai", afirma convençuda.

'Pantanada' psíquica. Així doncs, la con- signa quan els tribunals, com ara, es conver- teixen en un terreny de duel és "no passa- ran". I això, possiblement més que la recerca dels diners, mou milers d'afectats, que veuen en els ajornaments i controvèrsies de la judi- catura una estratègia de desgast. De fet, de moment tot són despeses per a ells: les quo- tes a Afiva i Apemeda han d'afegir-se a les factures del psiquiatre. El doctor Carlos Mar- tínez ha atès molts dels casos depressius de la comarca. Abans del 82, només ell tenia con- sulta a Alzira. Des d'aleshores, al poble hi ha dos consultoris privats més, 18 gabinets de psicòlegs i diversos metges amb consulta psi- quiàtrica de la Seguretat Social. La comarca de la Ribera des de fa 12 anys té un índex de malalties nervioses i trastorns mentals un 15% més alt de la mitjana estatal. És allò que alguns han anomenat "la síndrome de Tous." El doctor Martínez explica els problemes més habituals: "fòbies al canvi de temperatu- ra, pànic de la gota freda, por quan el cel està núvol... El desordre econòmic creat amb la *pantanada*, la tensa i llarga espera judicial, la desaparició de patrimonis sense assegurar, tot això ha provocat abundants quadres depres- sius crònics i irreversibles." Carlos Martínez creu que moltes de les complicacions psíqui- ques greus "ja eren latents, però els fets del 82 i la manca de resolució del judici les han despertat i agreujat. Encara que es resolguera finalment el plet d'una manera satisfactòria, la majoria dels casos no s'arribarien a veure psíquicament compensats."

D'aquesta manera opina també Enrique Re- vert, joier d'Alzira que va veure com milions de pessetes en valuoses pedres eren engolides per l'aiguamoll que cobria l'asfalt: "molts amics, molta gent, no podran mai oblidar ni refer-se, no podran superar els traumes, els atacs al cor, el naufragi i les pèrdues". Un dels que ha viscut en carn molt pròpia (la de la seua filla) els deterioraments psíquics pro- duïts per la *pantanada* és Salvador Llopis, de Castelló de la Ribera, propietari d'una orxate- ria i antic decorador i especialista en l'artesania d'ornamentar interiors amb pa d'or. La seua filla ja havia sofert certes complicacions mentals, però el terror de la inundació les va augmentar i intensificar. Després de visitar tota mena de psicòlegs, psiquiatres i curan- ders, Llopis es va veure obligat a marxar a Madrid per a propiciar la metamorfosi de ca- ses de la classe dirigent, ornamentant-les amb el seu treball, per poder pagar les 15.000

pessetes diàries que el psiquiatre López-Ibor, el metge de la *jet-set*, li demanava per tractar la seua filla. Des de Madrid, Llopis va deixar enrere oleoductes de nostàlgia i va arribar a l'Aràbia Saudita, on es va convertir en deco- rador del palau major del príncep Ahmed, germà del rei Fhad. Al regne de l'or negre va decorar el palau del príncep per a guanyar petrodòlars i intentar sanar la seua filla. I re- corda que el governant premiava els bons tre- balladors portant-los a la plaça pública per a presenciar les execucions de criminals: "si el botxí fallava tallant caps o mans, la gent li

RAFA GIL

En primer terme, una de les filles de Salvador Llopis. A partir del desbordament de Tous, se li va intensificar una malaltia psíquica que fins aleshores només s'havia mos- trat lleugerament. Segons apreciacions de professionals de la psiquiatria, la Ribera registra des de la *pantanada* un increment del 15% sobre la mitjana esta- tal de trastorns psíquics.

xiulava, com als toreros. I si al tercer intent no mutilava d'un tall rodó el condemnat, el fotien fora i el substituïen, mentre el públic l'esbroncava." Evoca aquest fragment d'exo- tisme decapitador amb to irònic i llunyà. Però la filla encara està en tractament, i Llopis de- fensa amb energia la feina d' Afiva i Apeme- da: "hem d'ajudar-los en tot. Només així de- mostrarem que no ens poden enganyar de qualsevol manera."

El seu amic José Gallego, que va perdre les seues terres al desastre, "enmig de molta sot- sobra", no es mostra tan vehement: "la justí- cia ens esprem. Cada vegada tinc menys esperança." Llopis és qui l'insufla vida: "no hem de pensar així. Si ací no ens fan cas, arribarem fins a Brussel·les. I no deixarem de donar guerra. Dec a la *pantanada* l'oportu- nitat de viatjar, però també el patiment de la meua filla. I que ningú crega que em pa- raré abans de rebenar. Que ningú pense que els damnificats ens pararem abans de rebenar." Queda per veure si aquest acte de fe serà suficient per prendre posicions de victòria enmig del marasme d'elipsis i pe- nya-segats legals en què s'ha convertit el cas Tous.

Joan M. Oleaque